

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

ЛУЦЬКА ГАЛИНА ВАСИЛІВНА

УДК 340.15(477)

**ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ДУМКИ
В НАУКОВОМУ ТОВАРИСТВІ ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна»

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
заслужений юрист України

Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна,

Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри філософії права та юридичної логіки

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лаврик Галина Володимирівна,

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,

завідувач кафедри правознавства;

кандидат юридичних наук, доцент

Дудченко Оксана Сергіївна,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,

доцент кафедри політології та права

Захист відбудеться «27» січня 2016 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.139.01 у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

Автореферат розісланий «25» грудня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.О. Короед

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Помітною тенденцією сучасного життя є потяг юристів до створення фахових об'єднань, які мають сприяти державотворчим процесам та вирішенню практичних і наукових проблем. Зокрема, це – Асоціація правників України, Спілка юристів України, Українська правнича федерація, Світовий конгрес українських юристів та інші. Втім, до цього часу поза увагою істориків права залишається досвід та внесок у становлення та розвиток вітчизняної юридичної науки членів Наукового товариства імені Шевченка, до складу якого входили відомі правознавці: К. Левицький, С. Дністрянський, М. Зобків, В. Охримович, П. Стебельський та ін. Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) – найстаріша в Україні громадська наукова інституція, створена літераторами, юристами та науковцями, яка по праву вважається предтечею Національної академії наук України. Товариство об'єднало талановитих науковців Західної і Східної України, відомих своїми роботами у царині філософії, історії, філології, соціології, юриспруденції, політології, культурології та інших сферах науки. Його діяльність наприкінці ХІХ – початку ХХ століття не обмежувалася суто науковою проблематикою й спрямовувалась на збереження та розвиток української нації та відтворення національної державності. Провідні юристи – члени НТШ виступили в ролі фундаторів української правничої науки, зокрема, таких галузей, як конституційне, цивільне право, теорія й історія держави і права, філософія права. Правнича комісія, яка діяла у складі НТШ, забезпечувала координацію зусиль юристів-науковців й сприяла становленню наукових шкіл Львівського університету, Українського Вільного Університету (у Відні, Празі та Мюнхені), Українського таємного університету у Львові.

Тому актуальність наукового дослідження досвіду функціонування та наукових здобутків членів правничої комісії НТШ не викликає сумніву й має важливе значення не лише з точки зору історичної ретроспективи, а й з позицій запозичення досвіду функціонування громадської наукової організації, яка відіграла значну формуючу роль у розвитку національної юридичної думки.

Актуальність теми дослідження зумовлена також тим, що наукова, політична та громадська діяльність членів НТШ була об'єктом уваги багатьох учених, серед яких вагомий внесок у наукову розробку даної проблематики здійснили: О. Александров, Т. Андрусак, О. Андрухів, П. Арсенич, І. Василик, В. Возьний, О. Гайдукевич, Я. Грицак, М. Гуцуляк, Ю. Древницький, З. Зайцева, В. Згурська, В. Кахнич, А. Коваль, М. Костицький, В. Кубійович, В. Кульчицький, О. Купчинський, Р. Кучер, Н. Кушакова-Костицька, М. Мацькевич, Л. Міхневич, І. Музика, М. Мушинка, Т. Огородник, С. Осадчук, Я. Падох, О. Романів, А. Савчак, О. Саган, П. Стецюк, Б. Тищик, В. Ткаченко, І. Усенко, Т. Ходак, Н. Шуманська та інші науковці.

Проте дослідження попередників стосуються переважно загальних напрямів наукової діяльності НТШ або окремих його членів. Спеціального комплексного монографічного наукового дослідження діяльності правничої комісії НТШ у контексті розвитку українського правознавства, а також конкретних напрямів наукової діяльності та здобутків юристів НТШ, які представляли львівські юридичні наукові школи, до цього часу не було здійснено ні вітчизняними, ні зарубіжними юристами-науковцями. Це зумовлює необхідність критичного та неупередженого

переосмислення ролі і значення внеску юристів НТШ у становлення та розвиток юридичної науки крізь призму сучасного юридичного світогляду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає тематиці Пріоритетних напрямів розвитку правової науки в Україні на 2011-2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14, та перспективним напрямом кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, Перелік яких затверджено рішенням президії Національної академії правових наук України від 08.10.2013 № 86/11. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії права та міжнародної інформації Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» на тему «Еволюція теоретичних уявлень людства про державу та право» (державний реєстраційний номер 0111U003651).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є вивчення досвіду організації юридичної науки в Науковому Товаристві імені Шевченка, а також ґрунтовний аналіз основних напрямів розвитку юридичної науки в рамках правничої комісії НТШ, узагальнення особливостей наукової, викладацької та видавничої діяльності членів правничої комісії НТШ.

Для досягнення цієї мети передбачається вирішити наступні *задачі*:

- здійснити історіографічний огляд наукових підходів і напрямів дослідження розвитку юридичної науки членами Наукового товариства імені Шевченка та комплексний аналіз його джерел;
- обґрунтувати методологічні засади історико-правового дослідження діяльності НТШ та його правничої комісії в контексті формування відповідного термінологічно-категоріального апарату;
- окреслити суспільно-історичні передумови становлення і розвитку юридичної науки на теренах Західної України;
- відтворити процес створення НТШ як української наукової громадської інституції принципово нового типу;
- уточнити періодизацію діяльності НТШ з обґрунтуванням підстав найменування кожного з періодів;
- дослідити перебіг та чинники створення правничої комісії НТШ, її структурні й функціональні особливості;
- здійснити періодизацію за основними напрямами науково-дослідної, науково-організаційної та інших видів діяльності правничої комісії НТШ;
- встановити та систематизувати напрями наукової діяльності та перелік найбільш важливих праць правників – членів НТШ;
- з'ясувати склад правничої комісії НТШ та біографічні дані її членів;
- охарактеризувати та узагальнити особливості викладацької та науково-організаційної діяльності членів НТШ;
- дослідити специфіку видавничої діяльності правників – членів НТШ;
- охарактеризувати роль і напрями міжнародного наукового співробітництва НТШ та вчених-правників членів НТШ;
- визначити особистий внесок правників – членів НТШ в розвиток юридичної науки та в процес українського національного державотворення.

Об'єктом дослідження є становлення, досягнення та форми організації вітчизняної юридичної науки на західноукраїнських землях наприкінці XIX – початку XX століття.

Предметом дослідження є формування української правової думки в Науковому товаристві імені Шевченка наприкінці XIX – початку XX століття.

Хронологічні рамки дослідження визначені періодом діяльності НТШ наприкінці XIX – початку XX століття. Нижня межа дослідження зумовлюється часом реорганізації Товариства імені Шевченка, яке у першу чергу займалося літературно-видавничою діяльністю, та Наукове товариство імені Шевченка, в структурі якого у 1893 р. було сформовано правничу комісію. Верхня межа дослідження визначається моментом ліквідації радянською владою Наукового товариства імені Шевченка, а отже – і правничої комісії у його складі.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів і принципів. Світоглядною основою дослідження стали діалектичний, синергетичний та аксіологічний підходи. Діалектичний підхід дозволив отримати повне та об'єктивне уявлення про розвиток юридичної науки членами Наукового товариства імені Шевченка наприкінці XIX – початку XX століття – як віддзеркалення закономірностей еволюції економічних, політичних, духовних, культурних суспільних процесів і явищ на теренах Східної Галичини. Визначальними стали загальні принципи наукового пізнання: об'єктивності, всебічності, історизму, комплексності. Вирішення задач дослідження зумовило використання ряду загальнонаукових методів: структурно-функціонального, порівняльного, герменевтичного, логічних методів – сходження від абстрактного до конкретного та абстрагування (ідеалізації), біографічного та термінологічного методів, історико-генетичного та історико-порівняльного методів. Логічні методи, зокрема аналіз і синтез, використовувалися у процесі систематизації та узагальнення інформації. Логічна обробка змісту матеріалів, які характеризують наукові погляди, концепції та доктрини окремих учених, надала можливість з'ясувати та визначити зміст термінологічно-категоріального апарату дослідження. Метод документального аналізу у поєднанні з порівняльно-правовим та герменевтичним методами сприяли з'ясуванню основних думок та ідей конкретних наукових текстів, оцінці їх змісту згідно з політичними, моральними та юридичними критеріями. Історичний метод дозволив розглянути предмет дослідження в історичному контексті, тобто відтворити хід подій, пов'язаних з функціонуванням НТШ загалом та правничої комісії у складі НТШ зокрема. Завдяки цьому методу вдалося більш об'єктивно реконструювати історичні умови життя тогочасного українського суспільства та його наукові запити, які дали поштовх для вивчення ученими як сучасного їм права, так і народної правової традиції. Структурно-функціональний метод надав можливість дослідити структуру НТШ й правничої комісії у його складі, мету й завдання їх діяльності, особливості здійснених реорганізацій товариства, а також причини внесення порівняно частих змін до Статуту НТШ та інших установчих документів товариства, які у подальшому впливали на зміст діяльності НТШ. Були також використані спеціально-наукові методи: формально-юридичний та порівняльно-правовий. Докладно методи дослідження розкриті в першому розділі дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що ця робота є першим монографічним комплексним історико-правовим дослідженням особливостей становлення та розвитку вітчизняної юридичної науки членами Наукового товариства імені Шевченка на західноукраїнських землях наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. Вперше досліджено, як єдиний цілісний процес, наукові здобутки вчених-юристів – членів НТШ, висвітлено їх внесок у формування української правничої термінології, вивчення генези українського права (на підставі звичаєвого права), їх погляди на формування методології правничої науки та розвиток окремих галузей права, з'ясовано місце та значимість їх наукових здобутків в українській юридичній науці. Внесок здобувача у розробку зазначеної проблематики становлять наступні результати дослідження:

вперше:

– обґрунтовано висновок, що НТШ за організаційними формами був принципово новим типом української наукової громадської інституції на теренах як Австро-Угорської монархії, так і Російської імперії, який створив унікальний науковий осередок юристів – правничу комісію у складі історико-філософської секції товариства;

– доведено, що правнича комісія НТШ у досліджуваній період була досить потужним осередком кваліфікованих юристів, які стимулювали й забезпечили розвиток знань у провідних галузях юридичної науки та сприяли формуванню провідних західноукраїнських наукових юридичних шкіл;

– досліджено історію створення, структуру правничої комісії НТШ, котра у 1893 – 1895 рр. існувала у формі правничого відділу і лише з 1898 р. була організована у правничу комісію й складалася з президії, до якої входили голова, заступник голови, секретар комісії, а також члени правничої комісії НТШ (звичайні, дійсні, почесні члени та засновники);

– визначено основні періоди та напрями діяльності правничої комісії НТШ: а) перший період (період функціонування правничого відділу НТШ, а з юридичної точки зору – напівофіційний період діяльності, бо установчі документи НТШ чітко не передбачали засад формування та діяльності такої структурної одиниці) – з травня 1893 р. по травень 1895 р.; б) другий період (період неструктурованості, у рамках якого розвиток юридичної науки здійснювався суто в межах історично-філософської секції без створення власної структурної одиниці (відділу чи комісії), або ж змістовно-неформальний період, оскільки фактична наукова робота правниками-членами НТШ хоча і здійснювалась у межах секції, однак без наявності власного спеціалізованого наукового підрозділу) – охоплював травень 1895 – 1898 рр.; в) третій період (легалізаційний, коли правничу комісію було сформовано та легалізовано, як окремий структурний підрозділ). Він розпочався з 1898 р., коли при історично-філософській секції було створено правничу комісію, і тривав до 8 травня 1936 року – до наступної реорганізації правничої комісії НТШ; г) четвертий період (реорганізаційний, який розпочався з того, що правнича комісія НТШ була реорганізована 8 травня 1936 року у правничо-термінологічну комісію), і тривав до 1939 року, коли НТШ була ліквідована радянською владою;

– систематизовано основні наукові праці членів правничої комісії НТШ залежно від напрямів наукових досліджень: а) наукові публікації з проблем загальної теорії

держави і права; б) фундаментальні наукові праці з юридичної термінології; в) наукові праці з проблем звичаєвого права та окремих його інститутів; г) наукові доробки з питань методології юридичної науки та методів досліджень; ґ) публікації з окремих проблем у межах галузевих юридичних наук (конституційного, кримінального, цивільного, трудового, сімейного, земельного, процесуального права тощо); д) наукові публікації соціологічно-правового напрямку у юриспруденції;

– обґрунтовано науково-пізнавальне та науково-практичне значення спадщини вчених-правників НТШ та тісний зв'язок їх наукових ідей та концепцій із сучасною юридичною наукою;

удосконалено:

– наукові підходи і напрями висвітлення внеску НТШ та його правничої комісії в розвиток історико-правової науки;

– положення про значимість методологічних засад дослідження для формування загальної наукової термінології, – властивій більшості наукових досліджень, включаючи наукову проблематику юридичних досліджень в рамках правничої комісії НТШ, а також спеціальної наукової термінології, що стосується юридичного режиму діяльності НТШ та його правничої комісії, змісту галузевих юридичних досліджень юристів-членів НТШ;

– періодизацію діяльності НТШ, за якої з огляду на характер і зміст діяльності Товариства кожному з періодів присвоєно певні назви, зокрема: початковий (легалізаційний, літературно-видавничий) період (1873–1892 рр.), реорганізаційний (науково-організаторський) період (1892–1913 рр.), кризовий період діяльності НТШ (1913–1945 рр.), який, у свою чергу, поділений на чотири етапи: етап функціонування НТШ напередодні та під час I світової війни (1913–1918 рр.), етап діяльності НТШ в період ЗУНР (1918–1923 рр.); етап діяльності НТШ на теренах Другої Речі Посполитої (Республіки Польща) (1923–1939 рр.); період функціонування НТШ після входження західноукраїнських земель до складу СРСР та під час німецької окупації (1939–1945 рр.);

– особливості викладання членами правничої комісії НТШ цивільно-правових, кримінально-правових дисциплін, міжнародного права та порівняльного правознавства не лише в українських вищих навчальних закладах, а й у провідних університетах Австрії, Польщі, Німеччини, Сербії, Боснії, США та Канади;

отримали подальший розвиток положення про:

– роль та напрями міжнародного наукового співробітництва НТШ та вчених-правників членів НТШ;

– роль НТШ та його правничої комісії у створенні вищих навчальних закладів та правничих відділень (факультетів) у їх складі, а також юридичних періодичних видань;

– роль списків членів правничої комісії НТШ, уточнено їх біографічні дані, оцінку їх діяльності з позицій сучасників.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні його положення, узагальнення та висновки становлять певний внесок до історико-правової науки в цілому і можуть бути використані у науково-дослідній роботі при подальшому дослідженні історико-правових проблем розвитку юридичної науки.

Матеріали дисертації використовуються в навчальному процесі при викладанні курсів «Історія держави і права України», «Історія України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія політичних і правових учень» (акт Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького від 10.09.2015); а також у правозастосовчій, правоосвітній та правовиховній діяльності (акт Головного територіального управління юстиції в Івано-Франківській області від 22.12.2015) і у практичній діяльності (акт апеляційного суду Івано-Франківської області від 23.12.2015).

Апробація результатів дисертації. Положення та висновки дисертації обговорені та схвалені на засіданні кафедри теорії права та міжнародної інформації Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», де було виконано дисертацію. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на 8 конференціях та наукових семінарах, а саме: VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 2010 р.); XXIV Міжнародній історико-правовій конференції «Наукова спадщина професора В.С. Кульчицького і сучасність» (Львів, 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Роль права та закону у громадянському суспільстві» (Одеса, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародно- та національно-правовий вимір забезпечення стабільності» (Львів, 2012 р.); V Міжнародній науково-теоретичній конференції «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права» (Київ, 2012 р.); XXVIII Міжнародній історико-правовій конференції (Рівне-Луцьк, 2013 р.); Звітній викладацькій та студентській науково-практичній конференції: «Наука та освіта XXI століття» (Івано-Франківськ, 2014 р.); Міжвузівському науковому семінарі: «Актуальні проблеми становлення та розвитку держави і права України» (Івано-Франківськ, 2014 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження автором викладені у 16 наукових публікаціях, з них сім наукових статей у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одна стаття у зарубіжному фаховому виданні, а також вісім тез доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Робота побудована відповідно до мети та завдань дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 239 сторінок, із яких 172 сторінки основного тексту, список джерел – 35 сторінок (353 назви) та додатки – 32 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та публікації.

Розділ 1 «Історіографія проблеми та загальнотеоретичні засади дослідження» складається з трьох підрозділів, у яких викладено історіографію проблеми формування української правової думки в науковому товаристві імені Шевченка, понятійний

апарат та методологію дослідження даної проблематики, а також чинники, які сприяли формуванню НТШ та правничої комісії у її структурі.

У підрозділі 1.1 «Історіографія проблеми та джерельна база дослідження» встановлено, що, виходячи з хронологічного принципу, можна виокремити три основні етапи у дослідженнях створення та діяльності правничої комісії НТШ: 1) праці, створені українськими правниками у період перебування Східної Галичини у складі Австро-Угорщини та Республіки Польща та у період існування ЗУНР; 2) радянська та діаспорна історіографія; 3) праці сучасних істориків та юристів. У тематичному відношенні можна виокремити три основні напрямки та групи наукових праць: 1) дослідження, що стосуються історії становлення, організаційної структури, мети та основних напрямків діяльності (в тому числі і правничого) НТШ; 2) наукові публікації, присвячені діяльності правничої комісії НТШ та аналізу наукової та теоретичної спадщини членів цієї комісії; 3) біографічні праці.

Що стосується джерельної бази, пов'язаної з проблематикою юридичних досліджень в НТШ, то вона складається з різноманітних комплексів архівних та опублікованих документів і матеріалів, які умовно можна поділити на кілька груп: 1) опубліковані та неопубліковані архівні матеріали; 2) офіційна хроніка НТШ; 3) мемуари членів комісії; 4) праці членів правничої комісії НТШ; 5) періодичні видання.

Важлива роль відведена архівному фонду, основу якого склали матеріали, що містяться у Центральному державному історичному архіві України у м. Львові, Центральному державному архіві органів влади та управління України, Державному архіві Львівської області та Державних архівах Івано-Франківської та Тернопільської областей. При цьому основна кількість неопублікованих матеріалів з досліджуваної проблематики знаходяться у фонді 309 «Наукове товариство імені Шевченка» Центрального державного історичного архіву України у м. Львові. У фонді зібрані протоколи засідань правничої комісії, матеріали про окремих членів, чорнові варіанти їхніх праць. Значну наукову цінність для дослідження представляють матеріали неопублікованих фондів Відділу рукописів ЛННБ ім. В. Стефаника. Особливо це стосується фонду 167 «Біографічний словник І. Левицького», у якому зібрані матеріали про життя і діяльність провідних українських громадсько-політичних і наукових діячів Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ століття.

Таким чином, наявна наукова література та джерельна база дозволила всебічно розкрити діяльність правничої комісії НТШ. При цьому найбільшу цінність для дослідження становили неопубліковані архівні матеріали та матеріали друкованих органів НТШ, у яких регулярно публікувалися наукові праці його членів.

У підрозділі 1.2 «Термінологічно-категоріальний апарат та методологія дослідження» першочергово визначено методологію дослідження. Зокрема, філософсько-світоглядною основою дослідження стали діалектичний, синергетичний та аксіологічний підходи. Діалектичний підхід дав змогу всебічно висвітлити процес розвитку української юридичної науки у Східній Галичині. Використання синергетичного підходу у поєднанні з системним методом дало можливість оцінити рівень та тенденції розвитку галузей української юридичної науки в системі юриспруденції Австро-Угорщини та Польщі. Такий методологічний інструментарій дозволив дослідити наукову й просвітницьку діяльність правничої

комісії НТШ у тісному взаємозв'язку з соціальними, політичними, економічними, національними, культурними та ідеологічними явищами й процесами, які відбувались та теренах Східної Галичини. Аксиологічний підхід дозволив здійснити ціннісну оцінку теорій, концепцій, доктрин, ідей українських юристів – членів НТШ на засадах загальнолюдських цінностей та принципів – гуманізму, справедливості, взаємоповаги тощо.

Важливе місце в дослідженні також відведене таким принципам наукового пізнання, як принципи об'єктивності, всебічності, історизму, комплексності тощо.

Складність предмету і задач, а також досить значні хронологічні рамки дослідження зумовили необхідність використання низки загальнонаукових методів: структурно-функціонального, порівняльного, герменевтичного, логічних методів – сходження від абстрактного до конкретного та абстрагування (ідеалізації), біографічного та термінологічного, історико-генетичного та історико-порівняльного методів.

В ході вирішення задач, зумовлених метою дослідження, було використано і спеціально-наукові методи. Формально-юридичний метод було використано для визначення предмета юридичних наукових досліджень членів НТШ. Проведена робота надала можливість вирізнити та систематизувати основні напрями їх досліджень, серед яких: дослідження у царині теорії держави і права, конституційного, цивільного, шлюбно-сімейного права, а також дослідження у галузі історії держави і права, історії політичних і правових учень, звичаєвого права та розроблення української правничої термінології й методології юридичних досліджень. Порівняльно-правовий метод дозволив з'ясувати спільні та відмінні риси концепцій, теорій та ідей правників НТШ.

Варто зауважити, що весь комплекс вищевказаних методів дослідження використано при формуванні термінологічно-категоріального апарату дослідження, який складається з загальної наукової термінології, – властивій більшості наукових досліджень, включаючи і наукову проблематику юридичних досліджень в рамках правничої комісії НТШ, а також із спеціальної наукової термінології, що стосується юридичного режиму діяльності НТШ, його правничої комісії та змісту галузевих юридичних досліджень членів НТШ. При цьому, в основу загальної наукової термінології покладено такі поняття, як юридична наука, наукова гіпотеза, концепція, наукова теорія, наукова школа, науковий напрям. Основу спеціальної наукової термінології склали такі поняття, як Наукове товариство імені Шевченка (НТШ), історико-філософська секція НТШ, правнича комісія НТШ. У системі спеціальної термінології на окрему увагу також заслуговує правнича термінологія, яка використовується у юридичних дослідженнях членів правничої комісії НТШ, зокрема: асекурація, обсяг діланія держави, обще право приватне, правовість, право засидження, пропінація, право пропінації, табулярна власність, фізична власність тощо.

У підрозділі 1.3 «Становлення, правові підстави та організаційні форми діяльності Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) наприкінці XIX – початку XX століття» серед числа чинників і передумов, які вплинули на формування та розвиток НТШ і його структурних одиниць, дисертанткою виділено національні, соціальні, політико-правові, економічні, культурні та ідеологічні чинники та передумови. Зокрема, національними передумовами та чинниками, які вплинули на

появу НТШ як соціальної інституції на західноукраїнських землях, виступали: домінування офіційної польської мови на західноукраїнських землях; яскраво виражений імперський або шовіністичний характер політики австрійського та польського урядів відносно українських земель. До соціальних передумов, які у тій чи іншій мірі обумовили появу НТШ, належали: домінування різних соціальних верств та соціальних груп польського населення краю над соціальними групами та верствами українського населення; шовіністична концепція про законний «польський стан посідання», яка підсилювалась національними передумовами; обмеження виборчих прав різних соціальних верств українського населення. Хоча тут присутній і правовий аспект у формі реалізації виборчих прав, проте домінуючу роль відіграли соціальні чинники у наданні активного та пасивного виборчого права. До політико-правових передумов, які обумовили появу НТШ та правничої комісії у її складі, належали: політико-правовий статус західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини; адміністративна реформа в Австро-Угорщині, яка вплинула на зміну правового статусу західноукраїнських земель у її складі; особливості розвитку правового регулювання та нормативно-правової бази функціонування політико-правових інституцій, що діяли на західноукраїнських землях. В основі економічних передумов, які обумовили подальшу появу НТШ як науково-дослідної, правозахисної та культурно-просвітницької установи, лежали наступні обставини: важке майнове становище українського сільського населення; визнання та подальше використання західноукраїнських територій як сировинного комплексу Австро-Угорської імперії (як відносно промисловості, так і аграрної сфери); низький рівень оплати праці українського населення у поєднанні з найдовшою тривалістю робочого часу. До культурних передумов, які обумовили появу і розвиток НТШ, належали: дискримінація у сфері здобуття освіти рідною мовою; політика полонізації, румунізації і мадяризації західноукраїнського населення, яка встановлювала пріоритет польської, румунської та угорської культури над українською; применшення становища української греко-католицької та православної церкви по відношенню до католицької церкви на західноукраїнських землях. Ідеологічною передумовою, яка зумовила у подальшому появу такої інтегрованої та організованої інституції, як НТШ, була диференційованість і, навіть, розкол серед суспільно-політичних та громадських діячів щодо розуміння перспектив подальшого розвитку західноукраїнських земель. У зв'язку з цим виникли такі суспільно-політичні напрями, як москвофільство, народовство та радикалізм. Звісно, що під впливом таких різновекторних підходів виникла потреба у існуванні організації інтегруючого спрямування, якою і стала НТШ.

Розділ 2 «Літературно-наукове товариство ім. Шевченка – перший всеукраїнський науковий центр» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено особливості створення та періоди діяльності НТШ, статус та основні напрями наукової діяльності правничої комісії НТШ, біографії провідних вчених-правників – членів правничої комісії НТШ.

У підрозділі 2.1 «Створення та основні напрями наукової діяльності НТШ» на основі аналізу монографічної, періодичної літератури та архівних джерел систематизовано та узагальнено основні етапи створення та діяльності НТШ. Зокрема, автором виділено наступні періоди у його розвитку: а) початковий (з точки зору часу створення), легалізаційний (з точки зору юридичного оформлення) або ж літературно-

видавничий період (з точки зору змісту його діяльності), який охоплював 1873–1892 рр.; б) реорганізаційний (пов'язаний зі зміною організаційної форми Товариства, реєстрацією нового Статуту НТШ), а за змістом діяльності науково-організаторський (перепрофілювання НТШ з пріоритетом розвитку науки та орієнтацією на наукову діяльність, створення наукових підрозділів у структурі НТШ, які б організували наукову роботу за галузями наук та напрямками наукових досліджень) період діяльності НТШ (1892–1913 рр.); в) кризовий період діяльності НТШ (1913–1939 рр.), який характеризувався частою зміною структури та зміною напрямів та пріоритетів діяльності НТШ; г) еміграційний (з точки зору географічного фактору – основного місця діяльності) або ж діаспорний (з точки зору розвитку української науки науковцями-емігрантами, які проживали за кордоном і фактично сформували там українську наукову діаспору). Він охоплював 1947–1989 рр.; г) сучасний період (з точки зору часового фактору), період реконструкції товариства (з точки зору відновлення діяльності НТШ на території України) або ж інтегрально-науковий (тобто такий, на якому відбувається об'єднання наукової діяльності українських осередків НТШ із зарубіжними його осередками з метою досягнення статутних цілей) – з 1989 р. по даний час.

У підрозділі 2.2 «Створення та форми діяльності правничої комісії НТШ» встановлено та обґрунтовано, що правнича комісія, як структурний підрозділ НТШ, з 1893 по 1939 рр. пройшла наступні періоди у своєму розвитку: а) перший період (період функціонування правничого відділу НТШ, а з юридичної точки зору – напівлегальний період діяльності, бо установчі документи НТШ чітко не передбачали засад формування та діяльності такої структурної одиниці) – з травня 1893 р. по травень 1895 р.; б) другий період (період неструктурованості, у рамках якого розвиток юридичної науки здійснювався суто в межах історично-філософської секції без створення власної структурної одиниці (відділу чи комісії), або ж змістовно-неформальний період, оскільки фактична наукова робота правниками-членами НТШ хоча і здійснювалась у межах секції, однак без наявності власного спеціалізованого наукового підрозділу) – охоплював травень 1895–1898 рр.; в) третій період (легалізаційний, коли правничу комісію було сформовано та легалізовано, як окремий структурний підрозділ). Він розпочався з 1898 р., коли при історично-філософській секції було створено правничу комісію, і тривав до 08 травня 1936 року – до наступної реорганізації правничої комісії НТШ; г) четвертий період (реорганізаційний, який розпочався з того, що правнича комісія НТШ була реорганізована 08 травня 1936 року у правничо-термінологічну комісію), і тривав до 1939 року, коли НТШ була ліквідована радянською владою.

У підрозділі 2.3 «Склад правничої комісії НТШ та особливості професійної діяльності в її межах» досліджено динаміку складу членів правничої комісії НТШ, а також їх біографії у тісному взаємозв'язку з науковою діяльністю у товаристві. При цьому основна увага була зосереджена на діяльності М. Василенка, С. Дністрянського, М. Дорундяка, М. Зобківа, О. Кониського, К. Левицького, М. Лозинського, І. Макуха, О. Огоновського, Є. Олесницького, В. Охрімовича, В. Старосольського, П. Стебельського та інших науковців. При цьому аналіз біографії вчених-правників – членів правничої комісії НТШ дозволив встановити, що характерними рисами їх діяльності в рамках правничої комісії НТШ було поєднання наукової діяльності з

викладацькою, громадською, політичною, професійно-юридичною (адвокатською, нотаріальною) та іншими видами діяльності, включаючи одночасне членство в інших наукових, громадських та професійних організаціях, включаючи Товариство «Просвіта», СУА, ТУП тощо.

Розділ 3 «Наукова, педагогічна, організаційна та видавнича діяльність юристів – членів НТШ» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено напрями наукової діяльності членів НТШ, особливості їх викладацької, науково-організаційної та видавничої діяльності.

У підрозділі 3.1 *«Напрями наукової діяльності та правничий доробок членів НТШ»* досліджено основні напрями наукової діяльності провідних членів правничої комісії НТШ та їх особистий внесок у розвиток української правничої науки на базі НТШ. Зокрема, аналіз наукової діяльності С. Дністрянського дав можливість встановити, що у рамках роботи в правничій комісії НТШ ним здійснено обґрунтування науково-теоретичних та методологічних засад нової юридичної науки (загальної науки права), встановлено та обґрунтовано соціально-етичну генезу права, поглиблено вчення про джерела права, досліджено співвідношення права та держави, співвідношення права і економіки, а також права і суспільства, здійснено обґрунтування ознак норм права та відмінностей, які існують між правовими та звичаєвими нормами, досліджено генезу конституційного права, здійснено розмежування облігаційного (зобов'язального) та речового права, сформовано власне бачення авторського права, обґрунтовано необхідність існування трудового права як самостійної галузі права.

Аналіз наукової діяльності К. Левицького дав можливість встановити його внесок у розвиток правничої термінології (на підґрунті його праць «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних», «Про права руской мови», «Въ справъ нашої правничои термінольогіѣ»), у розвиток історико-правової науки (на основі праць «Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр.», «Історія визвольних змагань галицьких українців в часи світової війни 1914–1918 рр.», «Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів і документів»).

На основі дослідження наукових здобутків О. Огоновського можна акцентувати увагу на його обґрунтуванні засад цивільного права та на зв'язку останнього з цивільним процесом. Зокрема, досліджуючи правову природу позову, О. Огоновський таким чином підводить до думки про зв'язок загального приватного (цивільного) права з судовим (цивільним) процесом, а також обґрунтовує позов як один зі способів захисту приватних (цивільних) прав.

На основі аналізу праці «Значення малоруських весільних обрядів в історії еволюції сім'ї», дисертанткою встановлено, що певний внесок у науку сімейного права також здійснив В. Охрімович, який в основному акцентував увагу на правових звичаях та історичних традиціях як основи для регулювання сімейних відносин.

Дослідження наукової діяльності В. Старосольського у рамках правничої комісії НТШ (а особливо – його праці «Теорія нації») дало можливість встановити важливість обґрунтованого ним положення про те, що держава є формою політичного самовизначення нації. Крім того, ним досліджено та обґрунтовано форми

взаємозалежності та взаємодії нації та держави, особливості організації взаємовідносин між нацією та національними меншинами.

Крім того, у ході дослідження напрямів наукової діяльності та правничого доробку членів правничої комісії НТШ автором встановлено та обґрунтовано внесок Є.Г. Олесницького та інших членів правничої комісії у розвиток трудового та фінансового права, П. Стебельського – у розвиток науки кримінального права, О.Я. Кониського – у розвиток науки земельного права.

У підрозділі 3.2 «Викладацька та науково-організаційна діяльність юристів – членів НТШ у контексті розвитку українського правознавства» обґрунтовано, що викладацька діяльність, яку здійснювали члени правничої комісії НТШ, в основному поєднувалась з їх науково-адміністративною та науково-організаційною діяльністю. Крім викладання навчальних дисциплін, вони також виконували функції завідувачів кафедр, деканів відділів (факультетів), проректорів та ректорів вищих навчальних закладів.

Дослідження науково-організаційної діяльності членів правничої комісії НТШ дало можливість встановити, що вона здійснювалась не лише на індивідуальному рівні окремими членами правничої комісії НТШ, а й на колегіальному рівні, включаючи діяльність по науковому аналізу змісту чинного на той час законодавства, створенню нових вищих навчальних закладів, а також формування та утвердження міжнародного наукового співробітництва із зарубіжними вищими навчальними закладами.

У підрозділі 3.3 «Видавнича діяльність юристів-членів НТШ, її вплив на формування національної правової думки» обґрунтовується, що видавнича діяльність НТШ в цілому та правничої комісії у його структурі визнавалась однією з пріоритетних. Про це свідчить зміст Статуту НТШ. Зокрема, п. 4 (видавання наукових видавництв періодичних і неперіодичних), п. 6 (у частині удержування бібліотеки) та п. 7 (удержування власної книгарні і друкарні) юридично закріплювали у Статуті НТШ обов'язки Товариства та його структурних підрозділів у сфері розвитку видавничої діяльності та бібліотечної справи з метою розвитку української науки та збереження її основних здобутків.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних засад та джерельної бази, яка містить інформацію про діяльність НТШ в цілому та правничої комісії НТШ зокрема, дослідження особливостей історії створення та основні напрями наукової діяльності НТШ, структури та функціональних особливостей правничої комісії НТШ, біографії вчених-юристів – членів НТШ, а також вивчення особливостей їх наукової, викладацької, науково-організаційної та видавничої діяльності дало можливість зробити наступні висновки і узагальнення:

1. У вітчизняній науці проблема створення й діяльності НТШ вперше стала предметом наукових досліджень в працях безпосередніх членів товариства, зокрема О. Барвінського, М. Грушевського, К. Левицького та інших. Після закриття товариства у 1939 р. проблеми діяльності та теоретичної спадщини правничої комісії НТШ переважно висвітлювалися науковцями української діаспори. Однак через брак архівних матеріалів, їх праці мають здебільшого науково-популярний характер. У радянський період з ідеологічних причин наукова спадщина НТШ практично не

досліджувалася. Сучасні юридичні дослідження переважно торкаються проблем наукової спадщини окремих членів правничої комісії НТШ у рамках аналізу історії держави та права України та розвитку політико-правової думки у Галичині. Комплексних досліджень діяльності правничої комісії НТШ та аналізу наукової спадщини її членів до цього часу не з'явилося.

2. Загалом, історіографічний огляд та джерельна база проблеми діяльності правничої комісії НТШ дає можливість зробити такі висновки: а) у вітчизняній історіографії проблема діяльності правничої комісії НТШ стала об'єктом наукових інтересів її безпосередніх членів та сучасників, таких, як М. Грушевський, К. Левицький, Д. Гнатюк, В. Возняк та ін. У радянський період, з огляду на політичну заангажованість, дана проблема вивчалася опосередковано у рамках загальної історії держави і права; б) лише з початком незалежності України відродився інтерес до вивчення проблеми практичної діяльності НТШ та окремих його членів. У працях Т. Андрусяка, О. Александрова, І. Василик, Ю. Древницького, В. Згурської, А. Ковалю, П. Стецюка, О. Романіва, Т. Огородника, І. Усенка та ін. розкриваються аспекти життя і творчості членів правничої комісії НТШ, аналізується їхні політико-правові погляди; в) у вітчизняній історико-правовій науці відсутнє комплексне наукове дослідження, яке б розкривало роль, значення та результати діяльності правничої комісії НТШ, визначило місце комісії у системі становлення вітчизняної правової науки.

3. В основу методології дослідження наукових здобутків правничої комісії НТШ покладено поєднання філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально наукових методів та принципів наукового пізнання. Всі методи, які використовувались у процесі вивчення наукових здобутків правничої комісії НТШ, перебувають у тісному взаємозв'язку, доповнюють один одного і лише комплексне та послідовне їх використання забезпечило об'єктивність, достовірність та істинність пізнавального процесу. Зокрема, філософсько-світоглядні методи були використані, у першу чергу, для дослідження впливу різних чинників (політико-правових, соціальних та ін.) на розвиток науки на західноукраїнських землях у досліджуваній період в цілому та на появу і розвиток юридичної науки в рамках НТШ зокрема. Завдяки загальнонауковим методам дослідження встановлено та обґрунтовано структурні та функціональні особливості, що були притаманні НТШ загалом та правничій комісії НТШ зокрема наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. Використання спеціальної наукової (спеціально-юридичної) методології дало можливість проаналізувати наукові праці вчених-юристів – членів правничої комісії НТШ та встановити їх внесок у розвиток української правничої науки.

4. Категоріально-понятійний апарат дослідження включає як загальну (загальнонаукову), так і спеціальну (спеціально-юридичну) термінологію. При цьому використання загальної (загальнонаукової) термінології сприяло висвітленню рівня розвитку юридичної науки в НТШ та окремих її напрямів, а використання спеціальної (спеціально-юридичної) термінології дало можливість встановити особливості формування правничої термінології та законодавчих конструкцій, які обґрунтовували члени правничої комісії НТШ у своїх дослідженнях.

5. Виникнення та діяльність НТШ та його структурних підрозділів (включаючи правничу комісію) на західноукраїнських землях у другій половині ХІХ століття були обумовлені сукупністю національних, соціальних, політико-правових, економічних,

культурних та ідеологічних чинників. Найголовнішими з них можна назвати: серед числа національних чинників – домінування польської мови на західноукраїнських землях; серед соціальних – домінування різних соціальних верств та соціальних груп польського населення краю над соціальними групами та верствами українського населення; з числа політико-правових чинників – особливості розвитку правового регулювання та нормативно-правової бази функціонування політико-правових інституцій, що діяли на західноукраїнських землях; з числа економічних – важке майнове становище українського сільського населення; серед культурних – дискримінація у сфері здобуття освіти рідною мовою та у сфері наукової діяльності; серед ідеологічних чинників – диференційованість і розкол серед суспільно-політичних та громадських діячів щодо розуміння перспектив подальшого розвитку західноукраїнських земель, що вимагало подальшого єднання західноукраїнських науковців та освітян. Проте на утворення НТШ та розвиток юридичної науки на його основі вирішальний вплив справили, на погляд автора, політико-правові, культурні та ідеологічні фактори.

6. У ході дослідження встановлено, що основними особливостями та здобутками НТШ за досліджувані періоди стали: а) на початковому, легалізаційному, літературно-видавничому періоді (1873–1892 рр.) – популяризація через друковане слово знань серед народу, а також публікація художніх і фольклорних творів, літературно-історичних критичних праць; б) на реорганізаційному або ж науково-організаторському періоді (1892–1913 рр.) – активізація зовнішніх та міжнародних зв'язків НТШ із зарубіжними науковими установами, навчальними закладами, товариствами, бібліотечними центрами та іншими науковими, науково-освітніми та культурно-освітніми закладами і установами; зосередження особливої уваги НТШ на видавничій діяльності; активізація науково-видавничої діяльності структурних підрозділів (секцій та комісій НТШ); формування нових структурних підрозділів НТШ (включаючи створення та легалізацію діяльності правничої комісії); формування та розвиток наукових шкіл на базі НТШ та його структурних підрозділів; в) під час кризового періоду діяльності НТШ (1913–1939 рр.) – суперечливі тенденції у науково-видавничій діяльності та одночасна подальша активізація наукової та науково-видавничої співпраці як з українськими, так і з зарубіжними науковими, науково-освітніми та іншими центрами і товариствами як на колегіальному, так і на міжособистісному рівнях; г) під час еміграційного (діаспорного) періоду діяльності НТШ (1947–1989 рр.) – продовжено видання «Записок НТШ» (за період з 1947 до 1988 рр. видано 52 томи), видано багатотомну «Енциклопедію Українознавства» за 1949–1993 рр. тощо; г) у сучасний період (період реконструкції або ж інтегрально-науковий період) – оформлення сучасної системи органів НТШ, деталізація правового статусу членства в НТШ, поетапність у розвитку та юридичному оформленні секцій НТШ в сучасних умовах, розширення кількості комісій НТШ, а також динамічність тематики наукових досліджень у їх діяльності, розширення кількості осередків НТШ як в Україні, так і за її межами, зростання кількості членів НТШ.

7. Визначені періоди діяльності НТШ корелюються із виділеними автором періодами діяльності правничої комісії НТШ, серед яких першим є напівофіційний (1893–1895 рр.), другий – період неструктурованості (1895–1898 рр.), третій – легалізований (1898–1936 рр.) і четвертий – реорганізаційний (1936–1939 рр.).

Пріоритетними напрямками діяльності правничої комісії НТШ у досліджуваній період виступали: а) науково-видавнича діяльність (заснування та подальша публікація періодичних правничих фахових видань; розробка та опублікування монографічних та інших видань); б) викладацька діяльність, професійно-юридична (практична), громадська та політична діяльність членів правничої комісії НТШ; г) співробітництво з іншими науковими та громадськими організаціями України.

8. Важлива роль відводилась активізації зовнішніх та міжнародних зв'язків НТШ із зарубіжними науковими установами, навчальними закладами, товариствами, бібліотечними центрами та іншими науковими, науково-освітніми та культурно-освітніми закладами і установами. Яскравим прикладом розвитку такого роду зв'язків була співпраця з науковцями та вищими навчальними закладами Чехії та Югославії. Загалом, станом на 1913 р. НТШ вело обмін книжками і часописами з 236 науковими установами, навчальними закладами, суспільно-громадськими організаціями й товариствами багатьох країн світу.

9. До напрямів юридичних наукових досліджень, які здійснили вчені-юристи – члени НТШ, можна віднести: а) дослідження з проблем загальної теорії держави і права; б) розробка та розвиток юридичної термінології; в) вивчення звичаєвого права та окремих його інститутів; г) розробка методології юридичної науки та методів досліджень; г) дослідження окремих проблем у межах галузевих юридичних наук (конституційного, кримінального, цивільного, трудового, сімейного, земельного, процесуального права тощо); д) розвиток соціологічно-правового напрямку у юриспруденції.

10. Проведені дослідження справили помітний вплив на розвиток вітчизняної юридичної науки, що сприяло перетворенню НТШ з самотньої української наукової суспільної організації на академічну наукову установу – прообраз Національної академії наук України.

11. Поєднання наукової діяльності згаданих вчених-правників НТШ з політичною, публіцистичною та правозахисною діяльністю сприяло практичній реалізації результатів наукових досліджень у проектах конституційних та законодавчих актів з метою вирішення проблем визначення правового статусу України та української нації у тогочасних політико-правових реаліях, а також проблем перспективного розвитку України у майбутньому.

12. Характерною рисою науково-педагогічної діяльності вчених-юристів – членів правничої комісії НТШ було викладання цивільно-правових, кримінально-правових дисциплін, міжнародного права та порівняльного правознавства не лише в українських вищих навчальних закладах, а й у провідних університетах Австрії, Польщі, Німеччини, Сербії, Боснії, США та Канади, що, безумовно свідчило про високий рівень викладу лекційних матеріалів.

13. Основними напрямками видавничої діяльності НТШ та правничої комісії у її складі були: 1) створення власної бібліотеки; 2) видавництво довідково-енциклопедичної літератури у формі правничих словарів; в) видання фахових періодичних видань та збірників; 3) публікація наукових монографічних праць членів правничої комісії НТШ; 4) обмін науковими виданнями не лише з українськими, а й із зарубіжними науковими установами та вищими навчальними закладами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Луцька Г. В. Юридичні дослідження викладачів та випускників Львівського університету – членів Наукового товариства імені Шевченка у 1892–1932 рр. / Г. В. Луцька // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2011. – Вип. 3. – С. 44-49.
2. Луцька Г. В. Роль українських юристів – членів НТШ у створенні системи перших українських правничих видань у Галичині / Г. В. Луцька // Університетські наукові записки: Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2011. – Вип. 3. – С. 67-71.
3. Луцька Г. В. Історико-правова проблематика у працях вчених-правників – членів НТШ у 1892–1939 рр. / Г. В. Луцька // Університетські наукові записки: Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2011. – Вип. 4. – С. 57-60.
4. Луцька Г. В. Політико-правові, національні та ідеологічні фактори формування НТШ та правничої комісії історико-філософської секції у структурі НТШ / Г. В. Луцька // Науково-практичний журнал «Наше право». – 2012. – № 3. – Ч. 1. – С. 35-38.
5. Луцька Г. В. Вплив реорганізації НТШ на формування та легалізацію правничої комісії у складі НТШ / Г. В. Луцька // Університетські наукові записки: Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2012. – Вип. 5. – С. 199-204.
6. Луцька Г. В. Дослідження проблеми інтелектуальної власності у наукових працях членів правничої комісії НТШ / Г. В. Луцька // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. – 2012. – Вип. XXX. – С. 3-10.
7. Луцька Г. В. Основні етапи розвитку та структурні особливості правничої комісії НТШ у 1892–1939 рр. / Г. В. Луцька // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. – 2013. – Випуск XXXI. – С. 22-33.
8. Луцкая Г. Юридическая комиссия в структуре научного общества имени Шевченка в 1873–1939 гг. / Г. В. Луцкая // LEGEA SI VIATA. – 2014. – Janvierie. – С. 64-67.
9. Луцька Г. В. Українські правничі видання в Галичині в кінці ХІХ – на початку ХХ століття / Г. В. Луцька // Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : Збірник тез доповідей VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Тернопіль, 2010. – С. 186-189.
10. Луцька Г. В. Дослідження проблем приватного права у працях членів Наукового товариства імені Шевченка наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття / Г. В. Луцька // Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького і сучасність : матеріали ХХІV Міжнародної історико-правової конференції. – Львів, 2011. – С. 395-399.

11. Луцька Г. В. Дослідження проблем конституційного права у наукових працях вчених-правників – членів НТШ у 1892–1939 рр. / Г. В. Луцька // Роль права та закону у громадянському суспільстві, частина 1 : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса, 2012. – С. 47-48.

12. Луцька Г. В. Галузі та інститути публічного права як предмет дослідження правників – членів НТШ у 1892–1939 рр. / Г. В. Луцька // Міжнародно- та національно-правовий вимір забезпечення стабільності: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів, 2012. – С. 20-22.

13. Луцька Г. В. Методологічні основи дослідження особливостей правового статусу та функціонування правничої комісії у структурі наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) у 1892–1939 рр. / Г. В. Луцька // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права : збірник матеріалів V Міжнародної науково-теоретичної конференції (Київ, 17 листопада 2012 р.). – Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2012. – С. 152-154.

14. Луцька Г. В. Історико-правові дослідження вчених НТШ (1892–1939 рр.) / Г. В. Луцька // Людиноцентристський вимір в історії права, держави і юридичної думки: До 150-річчя початку наукової діяльності М.П. Драгоманова: матеріали XXVIII Міжнародної історико-правової конференції (Рівне-Луцьк, 13-16 червня 2013 р.). – Київ, 2013. – С. 435-439.

15. Луцька Г. В. Втілення наукових здобутків вчених-юристів – членів НТШ у сучасній правовій системі України / Г. В. Луцька // Наука та освіта XXI століття : матеріали звітної викладацької та студентської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 30 квітня 2014 р.). – Івано-Франківськ : Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2014. – С. 10-15.

16. Луцька Г. В. Юридичні дослідження прав особи та прав нації у наукових працях членів правничої комісії НТШ (1892–1939 рр.) / Г. В. Луцька // Актуальні проблеми становлення та розвитку держави і права України : матеріали міжвузівського наукового семінару (Івано-Франківськ, 9-10 жовтня 2014 р.). – Івано-Франківськ : Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2014. – С. 92-96.

АНОТАЦІЯ

Луцька Г. В. Формування української правової думки в Науковому товаристві імені Шевченка наприкінці XIX – початку XX століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2015.

Дисертацію присвячено особливостям формування та розвитку правової думки у Науковому товаристві імені Шевченка наприкінці XIX – на початку XX століття в межах його правничої комісії.

У дисертації сформульовано ряд нових положень, висновків і рекомендацій, зокрема: обґрунтовано висновок, що НТШ за організаційними формами був принципово новим типом української наукової громадської інституції на теренах як Австро-Угорської монархії, так і Російської імперії, який створив унікальний науковий осередок юристів – правничу комісію у складі історико-філософської секції

товариства; доведено, що правнича комісія НТШ у досліджуваний період була досить потужним осередком кваліфікованих юристів, які стимулювали й забезпечили розвиток знань у провідних галузях юридичної науки та сприяли формуванню провідних західноукраїнських наукових юридичних шкіл; досліджено історію створення, структуру правничої комісії НТШ, систематизовано основні наукові праці членів правничої комісії НТШ залежно від напрямів наукових досліджень; обґрунтовано науково-пізнавальне та науково-практичне значення спадщини вчених-правників НТШ та тісний зв'язок їх наукових ідей та концепцій із сучасною юридичною наукою.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка (НТШ), історико-філософська секція НТШ, правнича комісія НТШ, правничо-термінологічна комісія НТШ, члени НТШ, члени правничої комісії НТШ, юридичні дослідження в НТШ, видавнича діяльність в НТШ.

АННОТАЦІЯ

Луцкая Г.В. Формирование украинской правовой мысли в Научном обществе имени Шевченко в конце XIX - начале XX века. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Открытый международный университет развития человека «Украина», Киев, 2015.

Диссертация посвящена особенностям формирования и развития правовой мысли в Научном обществе имени Шевченко в конце XIX – начале XX века в пределах его юридической комиссии.

В диссертации сформулирован ряд новых положений, выводов и рекомендаций. В частности, автором обосновано, что Научное общество имени Шевченко (далее – НОШ) по организационным формам было принципиально новым типом украинской научной общественной институции на территории как Австро-Венгерской монархии, так и Российской империи, создало уникальный научный центр юристов – юридическую комиссию в составе историко-философской секции общества. В ходе исследования доказано, что юридическая комиссия НОШ в исследуемый период была достаточно мощным центром квалифицированных юристов, которые стимулировали и обеспечили развитие знаний в ведущих отраслях юридической науки и способствовали формированию ведущих западноукраинских научных юридических школ. Кроме того, автором обосновано научно-познавательное и научно-практическое значение наследия ученых-юристов НОШ и тесная связь их научных идей и концепций с современной юридической наукой.

По мнению автора, в истории НОШ следует выделить следующие периоды: а) начальный (с точки зрения времени создания), легализационный (с точки зрения юридического оформления) или литературно-издательский период (с точки зрения содержания его деятельности), который охватывал 1873–1892 гг.; б) реорганизационный (связанный с изменением организационной формы общества, регистрацией нового Устава НОШ), а по содержанию деятельности – научно-организаторский (перепрофилирование НОШ с приоритетом развития науки и ориентацией на научную деятельность, создание научных подразделений в структуре

НОШ, которые организовали научную работу по отраслям наук и направлениями научных исследований) период деятельности НОШ (1892–1913 гг.); в) кризисный период деятельности НОШ (1913–1939 гг.), который характеризовался частой сменой структуры и изменением направлений и приоритетов деятельности НОШ; г) эмиграционный (с точки зрения географического фактора – основного места деятельности) или диаспорный (с точки зрения развития украинской науки учеными-эмигрантами, которые проживали за границей и фактически сформировали там украинскую научную диаспору). Он охватывал 1947–1989 гг.; д) современный период (с точки зрения временного фактора), период реконструкции общества (с точки зрения восстановления деятельности НОШ на территории Украины) или интегрально-научный (то есть такой, на котором происходит объединение научной деятельности украинских организаций НОШ с зарубежными его ячейками с целью достижения уставных целей) – с 1989 г. по настоящее время.

Автором также обосновано, что юридическая комиссия, как структурное подразделение НОШ, в конце XIX – начале XX века прошла следующие периоды в своем развитии: а) первый период (период функционирования правового отдела НОШ, а с юридической точки зрения – полулегальный период деятельности, а учредительные документы НОШ четко не предусматривали основ формирования и деятельности такой структурной единицы) – с мая 1893 г. по май 1895 г.; б) второй период (период неструктурированности, в рамках которого развитие юридической науки осуществлялся исключительно в пределах историко-философской секции без создания собственной структурной единицы (отдела или комиссии), или же содержательно-неформальный период, поскольку фактическая научная работа юристами-членами НОШ хотя и осуществлялась в рамках секции, однако без наличия собственного специализированного научного подразделения) – охватывал май 1895–1898 гг.; в) третий период (легализационный, когда юридическую комиссию было сформировано и легализовано, как отдельное структурное подразделение). Он начался с 1898 г., когда при историко-философской секции была создана юридическая комиссия, и продолжался до 8 мая 1936 г., то есть до следующей реорганизации юридической комиссии НОШ; г) четвертый период (реорганизационный, который начался с того, что юридическая комиссия НОШ была реорганизована 8 мая 1936 г. в юридически-терминологическую комиссию), и продолжался до 1939 г., когда НОШ была ликвидирована советской властью.

В диссертации также обосновано, что главными направлениями юридических научных исследований, которые осуществляли ученые-юристы – члены НОШ, следует считать: а) исследования по проблемам общей теории государства и права; б) разработка и развитие юридической терминологии; в) изучение обычного права и отдельных его институтов; г) разработка методологии юридической науки и методов исследований; д) исследования отдельных проблем в рамках отраслевых юридических наук (конституционного, уголовного, гражданского, трудового, семейного, земельного, процессуального права и т.д.); е) развитие социологически-правового направления в юриспруденции.

Ключевые слова: Научное общество имени Шевченко (НОШ), историко-философская секция НОШ, юридическая комиссия НОШ, юридически-

терминологическая комиссия НОШ, члены НОШ, члены юридической комиссии НОШ, юридические исследования в НОШ, издательская деятельность в НОШ.

ANNOTATION

Lutska G.V. Formation Ukrainian juridical thought in the Shevchenko's Scientific Society in the late XIX – early XX century. – *Manuscript.*

A thesis for the Candidate degree in Law, Speciality 12.00.01 – Theory and History of State and Law. History of Political and Legal Studies. – Open International University of the Human Development «Ukraine», Kyiv, 2015.

Dissertation is devoted to the peculiarities of formation and development of juridical thought in the Shevchenko's Scientific Society (SSS) at the end of XIX – early XX century in the limits of its juridical commission.

The thesis made a number of new provisions, conclusions and recommendations, in particular: the conclusion that the burden of organizational forms was a fundamentally new type of Ukrainian scientific public institutions on the territory of the Austro-Hungarian Empire and the Russian Empire, created a unique scientific centre of Lawyers – juridical commission of historical and philosophical sections of society; it proved that the juridical commission of the society in the study period was quite a powerful centre of qualified lawyers who encouraged and provided the development of knowledge in the leading branches of juridical science and contributed to the formation of the leading Western academic law schools; studied the history of creation, the structure of the juridical commission of society, systematized the main scientific work of members of the juridical commission of society, depending on the directions of research; reasonably scientific and educational, scientific and practical significance of the heritage of juridical scholars of society and close relationship of their scientific ideas and concepts with a modern juridical science.

Keywords: Shevchenko's Scientific Society (SSS), historical and philosophical section of SSS, the juridical commission of SSS, juridical and terminological commission of SSS, members of SSS, members of the juridical commission of SSS, juridical research in SSS, publishing in SSS.